

Népzene, néptánc Dunaföldváron

Földvári gyűjtések

A Dunaföldvár néphagyományait bemutató sorozatunk következő darabja a helyi, még élő hiteles források felkutatásáról, a gyűjtés tapasztalatairól szól, olyan személyek tolmácsolásában, akik egyik vagy másik oldalról érintve vannak a gyűjtőmunkában. Széles László zenész a gyűjtő, Mukli Gyula zenész az élő tanú. Riportunkat a Dunaföldvár Tv készítette.

BAKSAY ERIKA

– *Honnan ered a kötődésed a népzene, népművészet iránt?*

– Nagypám Pakson tamburazenekarban játszott, anyám, nagybátyám, a családom tagjai ilyen vagy olyan módon, de zenéltek – mondja Széles László. – Kisgyerekkorom óta a zene világában éltem, szinte természetes volt, hogy magam is, és az öcsém is zenélni fogunk.

Zenéltünk is, aztán egyszer Varga Józsi bácsi, aki cimbalmos volt, megkeresett, hogy ülünk össze, és beszéljünk a régi dolgokról. Akkor kaptam kedvet a gyűjtéshez, Appelschöffer Janótól érdeklődtem a megfelelő módszertan után, Nagy Zsolt pedig, az öcsém elismert népzene-számoló tanára szintén ellátott hasznos útmutatással, hogyan is kell csinálni az ilyesmit. Ettől kezdve szisztematikusan kutattam, kérdezősködtem az öregek között, kiről tud-

nak még, aki ismerheti a régi földvári hagyományokat, zenét.

Módszertanilag először diktafonnal mentünk a beszélgetésekre, aztán 2–3 év múlva már kame-rálval.

Így például Mukli Gyuszi bácsihoz is Rácalmásra, aki multi funkciós zenész, hegedűl, de játszik klarinéton, szaxofonon és egyéb hangszereken is. Az ő kötődése Dunaföldvárhoz annyi, hogy sok-sok itteni lagzin és bálon játszott a bandájával, és jól ismeri a helyi zenét, zenei ízlést.

Felkerestük például Böde Bözsi nénit, aki annyira jó énekes volt, hogy Sárdy János Budapestre akarta vinni, hogy ismert énekes csináljon belőle.

Varga Józsi bácsiéknál is megörökítettük egy 1,5–2 órás anyaggal, hogyan énekel a család, bekapcsolódtak Szabó János bácsiék, sőt a Kerekes család is. Nagyon fontosnak tartom, hogy nem az utcáról estünk be hozzájuk, mert jót tesz, ha van bizalom. Ismertük egymást a családból, az egyházközségből. Úgy érezték, át kell adni a régi értékeket, mielőtt elvesznek, és ezt egy pesti idegen gyűjtőnek nem biztos, hogy ebben a formában megtették volna.

A régi világból sok információt lehet még begyűjteni, egy darabig. Dunaföldvár központi földrajzi helyzete, fekvése révén

mindig a jövés-menés színhelye volt, sokféle hatás érte, és fordítva is, hagyományosan a földváriak is kitekintettek máshová, így például Pestre hordták fel a mezőgazdasági termékeiket, és így találkoztak sokféle hatással. Madocsa például messze zártabb település volt, van is sajátos madocsa zenéje, tánca, ahogy nekünk, földváriaknak többféle hatás is nyomon követhető a népi kultúránkon. A mi népi kultúránk inkább köthető a Mezőföldhöz. Ráadásul a rádió elterjedésével újabb hatások érték a helyi zenészeket, próbálták a pesti cigányzenekarokat utánózni, tánczenét játszottak, ennek megfelelően megváltozott a zenekarok összetétele is. Ez nem meglepő, hanem természetes jelenség. Ahogy a mai fiatal felmegy a netre, és az ott hallott nagyokat akarja próbálgatni, utánózni, úgy ez akkor sem volt másképp. A zenekar pedig úgy változott, ahogy a kor megkövetelte, meg, ahogy a viszonyok hozták. Mukli Gyula bácsi például primás volt, ahogy az apja is, holott korábban klarinétos volt, de a primás halálával át kellett képeznie magát hegedűre.

– Jól ismertem a földváriakat a lakodalmból, bálból – mondja Mukli Gyula. – Annak idején a Kék Duna Szállóban egy idős bácsi szervezte a bálakat, oda jártunk zenélni rendszeresen. Márton József, Molnár Ágoston harmonikás, hegedű, klarinét, szaxofon és dob volt a zenekar része, a kor kívánalmainak megfelelően. Leginkább tánczenét játszottunk, lakodalmban természetesen lakodalmos zenét.

Hogy létezett-e jellegzetes dunaföldvári zene? Inkább azt mondanám, volt, amit csak itt kellett játszani, mert itt mindig kérték, máshol nem. Sokat játszottam itt, Daruhegyen laktam, oda meg sok földvári cigányzenész járt, a Sárköziek, László Gyula, László Géza, Farkas Jancsi bácsi. Ők meg hozták oda a földvári szokásokat.

Jómagam 13 éves korom óta jártam zenélni édesapám zeneka-

rával, később önálló zenekarom lett. Hegedűn, cimbalmon is játszottam, kontrás, bőgős is voltam, ahogy éppen kellett, de klarinét volt az eredeti hangszerelem, ami mellett persze az ember szaxofonon is tud játszani. Hiány volt gyakran zenészekből, vagyis az ember kénytelen volt más hangszeren is megtanulni, ha a zenekarral dolgozni akart. Akkoriban jártunk sokat Dunaföldvárra zenélni, amikor kezdtek eltűnni a cigányzenekarok. Jó kis lakodalmak voltak, itt, általában délben kezdődött a mulatság, és gyakran másnap délig tartott.

Ma már nem nagyon zenélek, nagyjából egy éve abbahagytam a rendszeres muzsikálást, megcsik persze néha, és családi, baráti körben sokszor örömet játszunk. Mostanában a technikával próbálkozom, különböző zenei alapokra zenélek, ezzel szórakoztatom magam.

A 60-as, 70-es évektől megint átrendeződött a zenei ízlés – mondja Széles László. – Megjelent az újfajta könnyűzene, a beat, ami megint csak átváriálta a zenekarok összetételét. A régi zenekar felállása klasszikus bőgő, brácsa, cimbalom, prima, terc prima, klarinét vagy tárogató. A klarinétos még csak-csak alkalmazkodott, átállt a szaxofonra, de a cimbalmos már nehezebben boldogult. Megjelent a 3+2, a muskátli-zene, a lakodalmos rock. A régi zenekarban a bőgő adta a ritmust, az újban a dob. Ezek a folyamatok törvényszerű velejárói az újfajta hatások betörésének, és végső soron az információ szabad áramlásának.

– *Hozzáférhetőek valahol a gyűjtéseitek?*

– Egyelőre csak a számítógépünkön őrizzük a gyűjtött anyagokat, de ettől függetlenül használtuk már őket, így például a Dunaföldvári lakodalmos produkcióhoz. És ki tudja, talán egyszer valamilyen hozzáférhető formába öntjük ezeket. «

A projektet támogatta:

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Népzene, néptánc Dunaföldváron

Népi életforma

Ha Dunaföldvár népi zenéjét, táncait, szokásait nézzük, akkor nem először állapítjuk meg, hogy átmenő helyzetből fakadóan nem igazán találunk abszolút lokális jellegzetességeket. Találhatunk viszont olyan személyeket, akik munkásságukkal valami kimondottan helyit alkottak, ami része a népi kultúrának, és csak a miénk. Ilyen személy például Csepeli István fafaragó népi iparművész, a Népművészet Mestere, de Gál Gyuláné is, aki a nagy múltú képfestő dinasztia képviselője. Sorozatunkban az Ördögsekér Tánc egyesület kalauzol minket, akik maguk is azon munkálkodnak, hogy a földvári népi kultúra részeseivé váljanak, élővé tegyék azt, ami már nem igazán része a mindennapjainknak.

BAKSAY ERIKA

– Sokat gondolkodtunk, milyen szokást, vagy hagyományt eleve-nítsünk fel, ami minket, földváriakat tükröz, és megállja a helyét a mai világban is – mondja Appelhoffer-né Rabóczki Anikó, az Ördögsekér egyik vezetője. – Így például szokás volt karácsony előtt a betlehemezés, amit azért mindenki ismer, és valamennyire életben tartja a hagyományörzők igyekezete. Nekünk azonban a kántálás tetszett nagyon, amit elsősorban gyerekek, de bármilyen korú emberek is csinálhattak karácsony előtt. Úgy éreztük, ebből

a szokásból új közösségi élményt csinálhatunk, ahogy megjelenik a háznál a gyerekek, vagy asszonyok-emberek kis csoportja, és mindenféle jót kíván a háziaknak dallal, versikékkal. Úgy gondoltuk, ez a szokás illik a táncosainkhoz, illik az ünnephez.

– A népművészet igen sokrétű terület – mondja Csepeli István –, de bármilyen területét nézzük, a dolog ott kezdődik, hogy van-e valamilyen közösségi tér, amelyben a népművészet megjelenik. Mert, ha nincs, értelmetlen az egész. Ha például egy faragó készíti egy szipkát, és azt a szájába veszi, egy tér jön létre, a melyben a közösség elfogadja a tárgyat, esetleg más is szeretne olyat. Ha nincs közösségi tér, ahol a nép megélheti a hagyományait, akkor nem működik a produktum.

Ma egyre szűkül a közösségi terek köre. A művelődési házban van például néptánc, de ezek az alkalmak rendszerint arról szólnak, hogy professzionális előadók bemutatnak a közösségnek valamit, amibe a közönség csak anynyiban van beavatva, hogy látja, nem a részese annak.

Új kezdeményezés, és a közösségi tér átértelmezése az Ördögsekér törekvése, így például a Dunaföldvári Lakodalmas, amelyben ugyan profi táncosok mutatnak be valamit, de a fizető néző része a játéknak, mint egy lakodalomba meghívott vendég, közvetlen részese a táncnak és zenének.

Csepeli István

Fotó: DUOL

A néző, a befogadó elfogadja, amit a személy vagy személyek létrehozta, és ez a mozzanat a tisztelet megnyilvánulása a megidézett dolog, szokás, zene, tánc, népművészeti tárgy iránt.

– A dunaföldvári népi kultúra, a hagyomány része a viselet, amelyet az emberek hordtak – mondja Appelhoffer-né Rabóczki Anikó –, így a helyi jellegzetességek közül nem hagyhatjuk ki a képfestőt, és a képfestés helyi mestereit.

– A Velis-Vadász-Gál család a 19. század elejére vezet vissza a képfestő mesterséget – mondja Gál Gyuláné –, dédnagyapám 1836-ban kezdte, aztán nagyapám folytatta 1950-ig, amikor is a kispár működését ellehetetlenítették. A szakma fénykora az ő tevékenysége volt, majd az 50-es évek után eltűntek a szoknyák, alszoknyák, és a nők úgynevezett egybe ruhákat kezdtek inkább hordani.

Annak idején a viselet megmondta, ki vagy: életkorod, családi állapotod világosan látszott azon, amit viseltél. Az idősebb asszonyok a sötétkék képfestő változatot viselték apró mintával, a fiatalabbak a világoskéket nagy mintával.

A képfestő természetes anyagból készült, nem izzadtak bele az emberek, az anyag tartós volt, és jól őrizte a színt.

A dunaföldvári műhelyünk rangosnak számított, ennyi év alatt a szakmai tapasztalatok és a szorgalom azt eredményezte, hogy népszerűek voltak az anyagaink, a műhely eltartotta a családot, adót fizetett. Nem csak a városban, a környékből, tágabb környékről is sokan vásároltak nálunk, a faggyúval kikeményített anyag jól bírta a strapát, ledobta a port, piszkot, nem sokat kellett mosni.

– Hogyan tudott fennmaradni a családi tradíció, a szakma művelése ennyi időn át, dacára annak, hogy a család több tagja is másfajta szakmát tanult, diplomát szerzett?

– A családnak számára mindig fontos érték volt a kétkézi munka, akkor is, ha éppen mással foglalkoztunk közben. Részben, hogy ne vesszen el a sokéves küzde-

Fotó: Magyar Nemzeti Digitális Archívum

lem, ami a mesterség felépítését jelenti, másrészt önmagáért is, hiszen a kétkézi munka becsülete örök.

– Nagy vonalakban hogyan készül a képfestő anyag?

– Több lépcsőből álló, nehéz munka, mire létrejön a kész képfestő anyag. Elsőként kifőzzük a kikeményített, jó minőségű pamutanyagot, majd következik a mintázás, kézzel vagy géppel, dédapám még kézzel csinálta. A mintázás után eldöntjük, hidegen vagy melegben festjük-e meg az anyagot. Indigó festés esetén a festés előtt az anyagot fel kellett feszíteni a ráfokra, amit aztán 14-szer kellett leengedni a festékbe fél órára, majd felhúzni 10 percrek levegőzni, hogy az anyag teljesen egyenletesen kapja meg a színt. Ha világossal festettünk, akkor a feltekert anyagot forgattuk a meleg festékben, hogy mindenütt egyenletes legyen a szín. Sosem követte egymást szorosan minden munkafázis, vagy mintázás volt, vagy festés, vagy kifőzés.

Az anyagaink nagyon tartósak és színtartóak voltak. Bármire lehetett használni őket, ruházat, függöny, ágynemű, terítő készíthetett belőlük. Van egy terítóm a teraszon. A színe a régi, a mintája a régi, de már háromszor bepikóztam a szélét, mert elfoszlott a gyöngyfonal...«

A projektet támogatta:

nka
Nemzeti Kulturális Alap